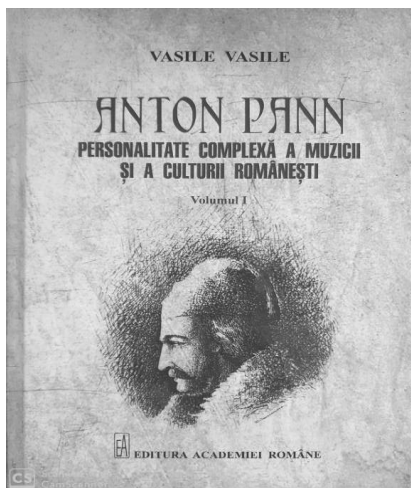

RECENZII

Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și a culturii românești

Maria Duțu

Anton Pann reprezintă o valoare incontestabilă a culturii românești. Personalitatea sa multiplă nu a fost relevată în întregul ei, Anton Pann intrând în conștiința oamenilor mai ales

prin creațiile sale literare. Cu timpul, cercetătorii s-au aplecat cu mai multă atenție asupra preocupărilor lui Anton Pann și au descoperit în acesta un veritabil muzician care a avut o contribuție decisivă la evoluția muzicii de cult românești, din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Prin lucrarea sa fundamentală intitulată *Bazul teoretic și practic...* apărută în anul 1845, Anton Pann se dovedește a fi nu numai un

desăvârșit cunoscător al muzicii bizantine ci și un pedagog care, prin ideile sale scrutează orizonturile *Școlii active* a secolului XX.

La începutul secolului al XIX-lea, deslușirea scriiturii muzicii bizantine devenise foarte dificilă pentru cântăreții bisericești, deoarece se înmulțiseră necontrolat semnele muzicale care aveau același efect. Ca urmare a acestui fapt, reforma hrisantică realizată în anul 1814, prin simplificarea semnelor muzicale, reprezintă o impulsionare a cântării

bizantine de cult. Curând, reforma hrisantică se răspândește și în Țările Române.

Anton Pann este una dintre personalitățile create de epocă. În primele două decenii ale secolului al XIX-lea, s-a familiarizat cu cântarea de strană citită după „sistima veche”. La începutul celui de-al treilea deceniu a luat cunoștință de simplificările reformei hrisantice, pe care le-a pus în practică în mod creativ. Cunoscător profund al limbii române și al folclorului muzical autohton, a fost omul potrivit pentru a realiza trecerea de la muzica de cult grecească la cea românească odată cu implementarea reformei hrisantice, ceea ce Anton Pann a numit, în mod sugestiv, procesul de „românire”. Prin stăruința sa, muzica de cult din Biserica noastră a avut continuitate și în același timp a căpătat un colorit autohton, credincioșii realizând comuniunea cu Dumnezeu într-un ambient muzical familiar, românii devenind cei dintâi dintre ortodocși care înțeleg textul cântărilor liturgice.

O contribuție deosebită în cercetarea activității muzicale a lui Anton Pann a avut-o muzicologul Vasile Vasile, care a scris o amplă lucrare intitulată: *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și a culturii românești, volumul I*¹.

În această lucrare, autorul reușește să pună în lumină latura muzicală a activității lui Anton Pann, cercetând repere biografice, documente inedite, stabilind reperele activității creatoare în domeniul muzicii bisericești, evocând activitatea psaltului și cântărețului de lume, a teoreticianului muzicii bisericești, activitatea didactică și ideile pedagogice cuprinse, mai ales, în *Bazul teoretic și practic...*, cea de *exighisire*² și de *românire*³ a cântărilor bisericești. Totodată, în lucrare sunt

¹ Vasile, Vasile, *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și a culturii românești, volumul I*, București, 2017, Editura Academiei Române.

² *exighisire* - transcrierea cântărilor liturgice de sorginte bizantină, în acest caz însemnând trecerea din vechea notație cucuzeliană, extrem de complicată, la cea hrisantică, simplă și eficientă (n.a.).

³ *românire* – termen care îi aparține lui Anton Pann și care înseamnă traducerea și adaptarea textelor liturgice grecești precum și transformarea liniilor melodice liturgice, în rezonanță cu simțirea românească (n.a.).

menționate și cercetate cărțile de muzică bisericească ale lui Anton Pann, activitatea folclorică a acestuia precum și sinuoasa și controversata naștere a imnului național „*Deșteaptă-te române*”.

În agitata sa viață, i-a fost dat să învețe pe lângă limba română și alte limbi: greacă, slavonă, bulgară și turcă, pe care și le-a însușit, nu în școli, ci din contactul cu diversele medii sociale în care s-a educat. Formația sa multiculturală a contribuit la conturarea personalității viitorului literat, muzician și pedagog. În devenirea sa intelectuală trebuie să menționăm influența dascălilor Dionisie Fotino și Petru Efesiu, care au contribuit la desăvârșirea muzicală a lui Anton Pann.

În lucrarea sa *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și a culturii românești*, muzicologul Vasile Vasile descrie activitatea acestui personaj complex: „psalt, dascăl de psaltichie, teoretician al muzicii psaltice, editor, tipograf, culegător de melodii populare, alcătuitor de antologii muzicale și compozitor de creații liturgice dar și de cântece de lume, printre care se numără și melodia actualului imn național, o adevărată sinteză a muzicii bizantine și de factură corală apuseană”.¹ La întregirea imaginii de muzician a lui Anton Pann au contribuit, de-a lungul timpului, muzicologi de seamă, între care sunt amintiți: Mihai Poslușnicu, George Breazul, Gheorghe Ciobanu, Zeno Vancea, Titus Moiescu etc.

În privința creațiilor muzicale bizantine, Anton Pann a dovedit un simț estetic deosebit, fiind adeptul unui stil simplu în compoziția și interpretarea muzicii de cult, idee care poate fi regăsită în întreaga sa creație muzicală.

„Eu dar de multe gorgoane am fugit cât am putut
Și am urmat cuviinței, peste reguli n-am trecut.”²

Între numeroasele cărți ale lui Anton Pann, care conțin semiografie muzicală bizantină conformă reformei hrisantice, amintim *Noul Doxastar*, care a văzut lumina tiparului în anul

¹ Vasile, Vasile, *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și a culturii românești, volumul I*, București, 2017, Editura Academiei Române, p. 190.

² Anton, Pann – Heruvico Chionicar...p. 6, citat folosit în Vasile, Vasile, *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și culturii românești*, p. 200.

1841 și *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericești* sau *Gramatica melodică*, apărut în anul 1845.

De-a lungul timpului, cei care au cercetat viața, activitatea și creația lui Anton Pann, au minimalizat importanța activității acestuia în calitate de cântăreț de strană și de psalt. Încă din copilărie, a frecventat strana bisericii perfecționându-și cântarea bisericească cu doi mari psalți greci: Petru Efesiu și Dionisie Fotino. „Tânărul psalt român se face îndată remarcat pentru calitățile sale, ceea ce a determinat **numirea sa în comisia pentru traducerea cântărilor de cult în limba română** (s. a.), în pofida faptului că era foarte tânăr.”¹ Strana multor biserici din București, Râmnicu Vâlcea, Brașov etc., a fost martora prezenței lui Anton Pann.

Studiul *Bazului teoretic și practic al muzicii bisericești* demonstrează calitatea deosebită a pedagogului, împletită cu cea a teoreticianului. În calitate de *pedagog*, Anton Pann se dovedește a fi vizionar, găsind metode de lucru cu grupele de elevi, care pot fi considerate moderne, depășind concepția epocii în privința predării – în general – și a muzicii, în special. Latura sa de *teoretician* este remarcată în *Bazul teoretic...: „nedepășită până astăzi, lucrarea reprezintă răspunsul său concret la o necesitate stringentă... în care subliniază lipsa unor asemenea cărți și nevoia de lucrări pentru inițierea viitorilor cântăreți de strană”*.²

Biografia lui Pann nu au scăpat din vedere faptul că acesta era, ziua, o personalitate a stranei, iar noaptea, un cântăreț la petreceri cu prietenii, dovedindu-se a fi un depozitar al cântecelor de lume, pe care le-a transcris psaltic, pe această cale asigurându-le perenitatea. Totodată, trebuie să nu pierdem din vedere că profunda cunoaștere a repertoriului vocal românesc a contribuit la unduirea frazei muzicale de la strană, în așa fel încât să rezoneze cu obștea credincioasă, procesul de *românire* fiind unul de o complexitate deosebită, care implică

¹ Vasile, Vasile, *Anton Pann – Personalitate complexă a muzicii și culturii românești, volumul I...*, p. 231.

² *Idem*, p. 240.

o stăpânire temeinică a limbajului de cult, a notației muzicale cucuzeliene de dinaintea reformei hrisantice precum și intuirea specificității sufletului românesc care, cu ajutorul acestei muzici, trebuia să realizeze comuniunea cu Dumnezeu.

Multiplele preocupări antonpannești se extind și în domeniul tipăririi unor lucrări muzicale proprii, despre care muzicologul Vasile Vasile afirmă că sunt „cărți realizate, editate, tehnoredactate și tipărite de Anton Pann, cuprinzând și cea mai importantă parte a creației sale, înțeleasă în formele cele mai diferite; traduceri, adaptări, tălmăciri, prescurtări, prelucrări și creații originale relevă un spirit foarte deschis spre creația și creatorii contemporani, practic el immortalizând prin tipar multe din creațiile epocii, care altfel s-ar fi pierdut”.¹

Cu toate că valoarea cărților de cântări ale lui Anton Pann este incontestabilă, generațiile care au urmat le-au pus în umbra creațiilor contemporanului Macarie Ieromonahul.

Muzicologul Vasile Vasile are o observație remarcabilă față de pendulările cercetătorilor activității lui Pann: „pe măsură ce **interesul pentru creația muzicală a lui Anton Pann se diminuea** - și din cauza scăderii interesului pentru muzica psaltică - **creștea dimensiunea literatului** care se bucură de numeroase reeditări, anul centenarului morții sale, 1954, conjugând vechile preocupări pentru creația sa cu cele care-l revendicau în calitate de <scriitor al celor mulți>, deși se știe că el nu a avut în vedere printre cumpărătorii cărților sale, lumea țărănească, neștiutoare de carte la acea vreme”.² (s. a.)

O altă latură a personalității lui Anton Pann este aceea de folclorist, culegând și transcriind melodii din vremea sa. Ar fi nedrept dacă am judeca cu criteriile moderne, munca sa de folclorist muzical, el desfășurând în acest domeniu o activitate de pionierat, în epoca sa nefiind cunoscute principiile care să-i călăuzească acest drum.

¹ *Idem*, p. 363.

² *Idem*, pag. 364.

În domeniul literar, legătura lui Anton Pann cu folclorul se evidențiază cel mai bine în proverbe, *Povestea vorbei* fiind cea mai inspirată creație a sa în acest sens.

Lecturând paginile cărții *Anton Pann – personalitate complexă a muzicii și a culturii românești, volumul I*, am constatat că încercarea muzicologului Vasile Vasile de a reconsidera adevărata dimensiune a lui Anton Pann, reprezintă o tentativă reușită de a arăta acest personaj drept „cea mai importantă personalitate culturală românească a primei jumătăți a veacului său”.¹

SUMMARY

Maria Duțu

Anton Pann – A Complex Historical Figure of the Romanian music and culture

A special contribution to the research of Anton Pann's musical activity was made by the musicologist Vasile Vasile who wrote a substantial work entitled: *Anton Pann – A Complex Historical Figure of the Romanian music and culture, volume I*. In this work, the author manages to highlight the musical side of Anton Pann's activity, researching biographical landmarks, unpublished documents, establishing the landmarks of his creative side, evoking the activity of the psalt and the world singer, of the theorist of church music, the didactic activity and his pedagogical ideas.

¹ *Idem*, pag. 10.